

BEVÆGELSE, TÆNKNING OG ORGANISATION I PROFESSIONELT ARBEJDE

Ole V. Rasmussen

Denne artikel handler om problematikker i det kommunale felt, der bredt set benævnes: Børn med særlige behov. Den problematik jeg tager op herfra, udspiller sig dog også på andre felter, hvor der arbejdes med børn eller voksne, sygdom, sundhed m.m.

Emnet er den professionelles tænkning og det professionelle samarbejde »lige der«, hvor der arbejdes med og omkring børn for at finde frem til deres behov og de forløb, de har brug for. Emnet er specielt det professionelle samarbejdes organisering, og den viden, der udveksles og skabes heri. Jeg vil vise, hvor afgørende såvel kvaliteten af ORGANISERINGSFORMER som VIDENSFORMER er for, hvordan de professionelle arbejder sammen, og hvordan de producerer idéer til handling. Artiklens vision er, at der kan udvikles organisatoriske og videnskabsmæssige former, der i højere grad understøtter KREATIVE og engagerende møder mellem professionelle og møder, der udvikler ADÆKVAT viden og skaber adækvate forløb for de berørte børn o.a.¹

Viden og organisering: Muligheder for kreativ sammenvævning

Artiklen har som sagt en vision. Visionens grundlag er organiseringer af det faglige og sam-faglige arbejde, der understøtter og fremmer kreativitet og refleksion i fællesskab. Hvor der kan eksperimenteres i betydningen »tænkes højt« sammen. Visionen er organiseringer, der både bygger på og fremmer refleksionsrum, hvor de deltagende fagpersoner kan sam-tænke

---

1 Denne artikel udspringer af møder i en gruppe i Greve Kommune, der har arbejdet med, hvorledes børn kan beskrives på nye måder, og de visioner, tanker og idéer der blev produceret i denne gruppe. (Tænketankegruppen Greve 2005-06, se referenceliste). Artiklen udspringer også af projektet »At tale sig ind i verden« – der udforsker et tværfagligt refleksionsrum, hvor psykologer, talepædagoger og pædagoger i en daginstitution arbejder med beskrivelser af børn. (Greve Kommune og Kvis, 2005-06, projektleder Ingrid Busch, se referenceliste). Artiklens teoretiske udtryk er dog alene forfatterens egne. Endelig præges artiklen af en læsning af filosofiens Spinozas etik og vidensteori.

og arbejde med forskellige beskrivelser og idéer, som kan sammenvæves til kreative og unikke forståelser af forløbsmuligheder og handlemuligheder for de konkrete børn i vanskeligheder. Visionen er også organisationsformer hvor *specielle* ressourcer og steder for børn og forældre (behandlingssteder, behandlingsinstitutioner) kan bringes i tæt, fleksibelt og relevant samspil med de mere *almene* ressourcer, steder og miljøer (skoler, daginstitutioner etc.) – så *både* relevant individuel støtte og inklusion muliggøres. Endelig er visionen former for faglig viden, der understøtter åbenhed for andres vidensbidrag, former der muliggør bevægelse, lydhørhed og som kan understøtte, at andre fagpersoner påvirkes og udvikler deres faglige bidrag – som »gensvar«. Denne visions realisering har både organisatoriske og videnskæssige forudsætninger, som skal uddybes i det følgende. Ja, viden og organisation er to sider af samme sag.

Ofte er møder mellem fag og fagfolk domineret af kvaliteter, som hindrer denne bevægelighed og kreativitet. Her tænkes på såvel former for organisatorisk og videnskæssig *dualisme*: En »enten-eller« tænkning og organisering, som man er ved at se kritisk på mange steder (PPR nr. 5-6, 2005) – og som denne artikel er et bidrag til at få greb om og overgå – men ikke gå udenom!

Alle, der arbejder på børneområdet, kender eksempler på denne dualisme, eller »enten-eller« tænkning på det organisatoriske og videnskæssige område: Skal barnet »skærmes«, hjælpes, behandles et særligt sted og under en speciel struktur og logik. *Eller* skal barnet støttes i almenmiljøet og skal/kan almenmiljøet finde steder og aktiviteter, der er relevante for barnets udviklingsforløb.

Skal barnets vanskelighed erkendes i en særlig specialist-diskurs og i særlige faglige kategorier og »diagnoser«. *Eller* skal barnets vanskeligheder forstås i en kontekst og i relationer i forhold til andre børn og voksne.

På det metodemæssige område og mht. professioners positioner og arbejdsmåder er der også mange eksempler på dualisme: Fx trives et forvirrende »dobbeltperspektiv« aktuelt i de fleste Pædagogiske, Psykologiske Rådgivninger (PPR): *Enten* er psykologer undersøgere og vejledere i forhold til individuelle sagsforløb, *eller* de arbejder konsultativt i relation til lærere og pædagoger omkring børn og familier. Denne enten-eller tænkning »skygger« for og støtter ikke den forskellighed, fleksibilitet og bevægelighed, der ofte finder sted i det praktiske arbejde – og som er nødvendig, hvis de komplekse problematikker og flersidige interesser i de vanskeligheder, der skal arbejdes med, skal kunne begribes.

Det, der her problematiseres, er *ikke*, at der eksisterer forskellige modeller og fremgangsmåder på området børn med særlige behov. Og problemet er ikke, at nogle »traditionelle« positioner sættes under en kritisk optik, og nye introduceres som alternativ: At modsætninger opstår og noget nyt konstrueres herudfra. Problemet er den måde, modsætningerne og diskurserne forløber på eller bedre, de former modsætninger og udviklingen videnskæssigt

»klistrer«² sig til. Der sker ofte det i udviklingen af noget nyt, at tidligere positioner kritiseres abstrakt og absolut, og det nye introduceres ligeledes abstrakt og absolut som »løsningen«. Det nye og det gamle stilles over for hinanden som »enten-eller« – så positionerne ikke kan befrugte hinanden, tænkes konkret og kritisk ind i og sammen med hinanden – så man ikke konkret kan finde det bedste og relevante, finde det kritisable og det, der må overskrides. Først og fremmest hindrer den abstrakte dualisme, at man udvikler konkrete analyser og analyseredskaber tilpasset og rettet mod »dette barn, på dette sted, med disse fagpersoner«.

Jeg er altså ikke i første omgang interesseret i at kritisere selve de dualistiske tankeformer og modstillinger, men i at komme et spadestik dybere og sætte ord på organisations- og vidensmuligheder, der netop kan »frisætte« tænkning, møder og idéproduktion, så det drejer sig om bevægelse, forandring, handling – med de berørte børn i centrum:

- Hvor det *organisatorisk* drejer sig om muligheder for ligeværdighed og improviserende nærhed mellem de professionelle som faglige personer. Det gælder både de, der arbejder med og råder over særlige specielle tiltag og »steder« for børnene (»specialister«) og de professionelle, der arbejder med aktiviteter, grupper og fællesskaber i de almene tilbud (lærere og pædagoger).
- Og hvor det *vidensmæssigt* drejer sig om et konkret praksisorienteret begreb om viden, sandhed og objektivitet, der støtter, at det er ved fælles komposition »på stedet«, »just in time«, blandt de afgørende deltagere i praksis omkring børnene, at virkningsfuld og adækvat viden udvikles. Et begreb om viden, der støtter udvikling af ny viden i praksis, hvor essentialistiske og »klistrede« abstrakte vidensformer og dualismer kan overgå³.

Organisatoriske tankemodeller

Mit første skridt i den skitserede retning er teoretisk at frisætte professionel virksomhed og mødeaktivitet fra en stram organisering, hvor fokus er på strukturel og opgavemæssig styring. Enhver, der beskæftiger sig med udvikling af det tværfaglige arbejde på børneområdet, i kommunerne o.a., ved at man, accentueret af Strukturreformen, er meget optaget af at organisere,

2 Udtryk lånt af J.S. Brown (Brown, Duguid 1968), som jeg omtaler senere.

3 Jeg bruger med vilje ordet **overgå** og ikke overskride. Som vi senere skal se, er der ikke fremtid i blot at forestille sig og kræve noget *helt nyt* af de professionelle arbejder med viden og begreber. At tænke anderledes bliver ikke at starte forfra i en bevægelse ud af og væk fra ens kategorier, begreber og metoder, men at tænke ud over, overgå, åbne begreber op, tænke forskel, tænke kreativt og intuitivt ... altså overgå essentialistiske og skolastiske vidensformer.

omstrukturere og »ovenfra« regulere, hvorledes systemer, institutioner og indsatsformer skal agere og handle.

Der arbejdes i dag med organisationsdiagrammer og strukturer for afdelinger og opgaver, der som hovedmål ofte har at fremme

- ... enkelhed, overskuelighed og sammenhæng i opgaverne
  - klar og entydig placering af kompetence og ansvar for opgavernes løsning
  - faglig og økonomisk effektivitet.
- (Fra Århus Kommunes »Udmøntningsprojekt vedr. Magistratsafdeling for Børn og Unge« – men tilsvarende formuleringer kan findes i enhver ny organisationsmodel, der i øjeblikket er på spil i kommunerne).

Fokus for alle sådanne organisatoriske bestræbelser er grundlæggende forsøg på styring og organisering af arbejdet i fagenheder og tværfaglige grupper, således at der ved organiseringen sikres, at man

- leverer en indsats af høj kvalitet både i det kollegiale samspil og i forhold til børn, unge og forældre
  - anvender ressourcerne ud fra et helhedssyn på forvaltningens opgaveløsning gennem processer, der er baseret på åbenhed og dialog
  - udvikler det tværfaglige samarbejde såvel internt som eksternt
  - udvikler attraktive arbejdspladser med faglige og personlige udviklingsmuligheder for alle ansatte.
- (Fra Københavns Kommunes »Strukturoplæg for Børn og Unge Forvaltningen« 2006).

Disse bestræbelser handler om nogle af de samme kvaliteter, som denne artikel har som vision – men ud fra nogle helt andre modeller for professionelt arbejde og organisering af dette. I de modeller, der ofte anvendes i aktuelle omstruktureringer, gør man sig nemlig – i lighed med megen organisationsteori – forestillinger om, at det professionelle arbejde kan reguleres entydigt og effektivt, ved klare organisatoriske systemer og struktureringer af arbejdet »fra oven«.

Men mange organisationsforskere fremhæver, at selvom vi gør os illusioner om en omfattende styring og planlægning af arbejde og organisation, er det begrænset, hvor meget der i virkeligheden er styret og reguleret i kraft af systemer, reguleringer og inddelinger. Arhne (1990) fremhæver:

Groups are not organized, groups happen (ibid. s. 38).

Han fremhæver, at organisationer ikke er sammenhængende systemer, men at de mere er at ligne med »sociale landskaber«: Der er nok påvirkninger og relationer mellem dele, grupper og afdelinger, men de er ikke integreret

i en helhed, hvor delene er afhængig af hinanden, og determineret af en overordnet struktur eller plan. Der er meget *i* organisationer og især *mellem dem* og deres dele, der ikke er organiseret og styret ud fra en almen model eller plan.

På samme måde fremhæver Wenger (Wenger 1999, Wenger et al. 2002) at vi godt kan lave forsøg på at organisere og designe professionel praksis og mødeaktiviteter i praksis.

Men praksis er:

... ikke design, den er emergent og en reaktion på design (Wenger 1999 s. 264).

Praksis, det der sker ved møder og når der arbejdes professionelt, er ikke noget i sig selv fastlagt og stabilt, og noget, der kan styres og reguleres »ens«. Praksis er re-aktion og en kreativ, deltagende aktivitet.

Praksis er altså en åben proces, hvor der både er mulighed for at inddrage nye elementer og videreføre og re-producere det gamle i det nye. Det betyder, at praksis både er yderst foranderlig, men også kan være meget modstandsdygtig og stabil. Både foranderlighed og stabilitet er imidlertid ikke noget, der kommer af selv. Begge tilstande, eller bedre situationer, »sker« og skabes på stedet og forudsætter deltagernes konkrete refleksion og arbejde.

Derfor – som organisationer og organisation virker i praksis – er det ikke forudsigeligt, eller muligt *entydigt* at styre *ovenfra*, hvad der skal ske, når professionelle arbejder. Det skyldes noget helt fundamentalt ved professionelt arbejde: det er hele tiden i forandring, »nyt« og forskelligt. Professionelles bidrag ved møder og handling er ikke ens og faste størrelser eller »essenser«, som der kan sættes ens standarder og mål for. En helt afgørende kvalitet ved professionelt arbejde er nemlig, at brugernes behov, eller de vanskeligheder, professionelle møder skal gøre noget ved, ikke er ens, men ofte uforudsigelige i deres konkrete udtryk og sammensætning. Det betyder at

... improvisation og fornyelse ikke alene er ønskelig, men essentiel (ibid. s. 264).

Det væsentlige er, at de forhold i tværfagligt arbejde, man ved »omstruktureringer« m.m. vil udvikle og overskride, ikke er faste, stabile og ens former, der ved en overordnet plan kan bevæges og fornyes.

Der er former for træg praksis dvs. måder at mødes og arbejde med viden på, professionelt, der ikke understøtter kreativ og adækvat begrebsproduktion i relation til børn i vanskeligheder. Som Arhne, bl.a. ud fra Sartre (Sartre 1969) fremhæver, kan deltagere og møder producere serialitet, hierarki, positionering og distance mellem deltagerne på et møde, i en gruppe. Og det er netop sådanne fænomener man ofte vil »effektivisere«, udvikle

og »forny« ved omstruktureringer. Man vil gerne hen imod fagligt og tværfagligt arbejde, hvor grupper overskrider hierarki og afstand og udvikler det, Sartre benævner »fusionering«: Grupper der bryder med træghed og serialitet og begynder at arbejde ud fra en fælles praksis og med fælles konkrete mål. Men disse former for møder og vidensproduktion er *ikke* former, der umiddelbart kan styres og bevæges »fra en tilstand til en anden«, så at sige. Også seriel og træg praksis er organiseringer i konkrete situationer og møder, bestående af måder at deltage og interagere på. – En orden der hele tiden skabes, og fornyes, som relationer mellem individerne, eller bedre som handlesammenhæng (Rasmussen 2005a, jf. senere). Spørgsmålet er, hvad der skal til for at udvikle praksis- og organisationsformer, hvor der arbejdes med konkrete »fusioner« af forskellige professionelle udgangspunkter og perspektiver. Hvor en fælles og genstandsadækvat viden er omdrejningspunkt for gruppens kommunikation og praksis.

Viden som løsning

En af denne artikels pointer er, at viden og organisering er to sider af samme sag. Faglig viden er også i høj grad på spil i de mest fremsynede organisationsmodeller i kommunerne. Her har man i mange kommuner indset, at nye faglige vidensformer og »politikker« er nødvendige for at fremme og understøtte den faglige kvalitet og udvikling. Man påtænker at oprette faglige videnscentre, der skal sikre udvikling og sammenhæng i tilbud og professionelt arbejde, i retning mod de mål, man prioriterer højt i kommunerne (fx mål som: viden der virker, tværfaglighed, fælles professionel indsats for inklusion af børn med særlige behov og for tidlig indsats m.m.).

I denne udvikling af nye indsatser er man ofte bevidst om, at man er oppe mod en traditionel praksis, hvor professionelle (socialrådgivere, psykologer, lærere, pædagoger m.fl.) primært arbejder med *enkeltfaglige* analyser, vurderinger, handleplaner og foranstaltninger. Man vil nye »virkningsfulde« helhedsmæssige indsatser og forsøger at styre de professionelle derhen. Samtidig forsøger man at styre det tværfaglige arbejde med vægt på distriktssamarbejde, dialogmøder og tværfaglige drøftelser »inden« og i stedet for indstilling og sagsoprettelse i den enkelte fagafdelinger (PPR, Familieafdelingen m.m.). Man ønsker mere dialog, mindre kontrol og sagsøgelse, mere helhed og mindre vægt på grænser mellem faglige ydelser.

Man er som sagt her oppe mod vidensopfattelser, hvor viden og faglige begreber »klistrer« til en isoleret faglighed – og til en isoleret monofaglig handleplanlægning. Man er oppe imod faglige selvforståelser, hvor faglige begreber tendentielt er abstrakte og absolutte: Hvor forståelse opfattes som et ærinde, hvor enkelte fag kommer først, og hvor tværfaglighed og team-samarbejde ikke er videnmæssigt og begrebsligt funderet. Hvor faglige bidrag ikke »let« og bevægeligt kan transformeres til, eller ind i, en *fælles konkret komponeret*

viden og beskrivelse – »just in time« – lige der hvor der er brug for viden. Ved at oprette videnscentre, med vægt på formidling, evaluering og forskning, vil man bl.a. forsøge at indarbejde den nyeste viden om sammenhæng, tværgående udvikling og konteksters betydning i det faglige arbejde med børnene. Spørgsmålet er, hvilke former for viden og udvikling af denne der vil blive fremmet og hvordan videnscentrenes forhold til praksis og forskning kan organiseres i retning mod de søgte resultater.

Viden og organisering

Jeg vil nu fremføre et syn på fagligt og tværfagligt arbejde, hvor viden og organisering er tæt forbundne – ja to sider af samme sag. Viden og organisation udvikles og virker i en sammenhæng. Organisations-forskeren J.S. Brown (Brown 1998) udtrykker det således:

Viden holder en organisation sammen og alle organisationer er først og fremmest videns-organisationer (ibid. s. 90).

Tsoukas og Chia (2002), Orlikowski (2002) m.fl. kommer med spændende bud på sammenhængen mellem viden og organisation. I stedet for at anskue forandring som et mål eller noget, der skal igangsættes ved strukturændringer og reguleringer, fremhæves, i lighed med Wenger, *forandring* som den normale betingelse i det professionelle arbejde og organisationers udvikling. Forandring er ikke undtagelsen og heller ikke et produkt af organisationer. Forandring, ustabilitet, forskellighed og improvisation er *grundlaget* for organisering og organisationer. Organisationer hviler på

... de fortløbende praksisser som organisatoriske agenter udfører og det sker ud fra mere eller mindre skjulte tilpasninger til og eksperimenter med dagligdags rutiner, sammenbrud, undtagelser, begivenheder og uintenderede konsekvenser (Orlikowski 1996 cit. fra Tsoukas og Chia 2002 s. 569, min oversæt.).

Tsoukas (Tsoukas, Chia 2002) taler om *organisatorisk tilbliven* og vender forståelsen af organisationer og organisering 180 grader: Organisationer bliver til, når individer mødes eller handler i relation til hinanden: forskelligt, kreativt, intenderet og uintenderet osv. Med organisationer *organiserer* individerne handling og udtryk for at stabilisere den forskellige og varierende praksis og gøre den forudsigelig og produktiv. Når individerne samtidig anvender »det organiserede« i nye og forskellige kontekster, bliver organisationen udvidet, forandret, omskabt.

Organisation er altså noget, der hele tiden skabes ud fra individers organisering af deres møder og arbejde. For at forstå organisationer på denne måde

er vi nødt til at se på individerne som reflekterende, tænkende individer i organisationer, og se denne *tænkning som en del af det, vi kalder organisation og organisering*.

Et sådant syn vender tingene om: Et er organisationer »på papiret«, udtrykt i diagrammer og modeller for fag, viden og indsats. Et er en organisation som »det man hører til« fx en afdeling. Og et er en afdeling som organiseret ud fra en lovgivning og en administration af denne. *Men* i virkeligheden og »in action« er organisationer noget, individer skaber og forandrer, – bl.a. ved at bruge deres formelle »tilhørsforhold«, lovgivning og positioner, men herudover ved at bruge meget mere: Organisationer skabes først og fremmest ved, at individer i praksis skal tænke, handle og »organisere« i forhold til og sammen med andre. Og i forhold til det de er samlet om: vanskeligheder, udfordringer og problemer. Hvordan gør individerne det, og hvad gør denne organisering mulig? Her er Tsoukas bud også tankevækkende: Professionelle o.a. skaber og udvikler nemlig deres organisation og organisering gennem deres *aktive forsøg på at erkende* det, de mødes om. Organisering sker gennem deltageres *erkendelsesmæssige generalisering* omkring de vanskeligheder og situationer, de skal forholde sig til. Hver deltager udvikler ud fra en erkendelse af situation og vanskeligheder (»problemet«) kategorier for, hvem der gør hvad, i hvilke situationer og over for hvilke vanskeligheder og situationer: Såkaldte *prototyper*. Prototyperne har altså både noget med erkendelse af konkrete vanskeligheder, fx et barns situation i en klasse eller familie, som med erkendelse af handling og arbejdsdeling at gøre, fx hvem gør hvad i forhold til barnet o.a. Det er med disse prototyper, der organiseres. Det sker ved deltageres møder og arbejde med erkendelse og handling, altså generaliseringer m.h.t., hvem der gør hvad, hvornår og i hvilke situationer.

Når individerne anvender prototyperne sammen, er de ikke absolutte, faste og ens, men åbne for flere muligheder. I mødet med andre bliver de suppleret, »udhulet«, modificeret og fortolket – ofte på uventede måder (ibid. 573). Tsoukas udtrykker det således: prototyper er struktureret stråleformet (radialt). Med en mere stabil kerne af betydninger og aktiviteter og mod periferien mere ustabile betydninger. Prototypen er altså »ustabil« eller *potentiel* – rummer muligheder for flere tilgange og måder at se sammenhæng på.

Det afgørende er altså, at ved deltageres arbejde med sådanne prototyper for forståelse og handling i møder og handlesammenhænge skabes der organisation. Dette syn sætter fokus på en organisatorisk og videnskabelig indsats, der vender organisationsudvikling om, og baserer den på deltageres forskellige tænkning og praksis omkring de konkrete opgaver, de arbejder sammen om. Det centrale omdrejningspunkt bliver således udviklingen af de lokale *steder* for dialog, refleksion og videns-skabelse. Steder i betydningen »ba«: »stedet« – beskrevet af den japanske videns-/organisationsudvikler I. Nonaka (Nonaka et al. 2002 og Krogh, Ichijo og Nonaka 2000): »Stedet« som en delt sammenhæng, hvor viden deles, hvor ny viden skabes

og hvor viden bruges aktuelt. »Stedet« er ikke blot et fysisk sted, men mere en bestemt rumlig og tidslig organisering af deltagere med en fælles opgave og praksis.

Disse forståelser af organisation og praksis udelukker, som tidligere nævnt ikke beskrivelsen af lukkede, træge og ineffektive organisationsformer, møder og vidensformer. Viden og faglige praksisfællesskaber kan lukke sig om sig selv (Brown, Duguid 1968) og praksisfællesskabers kernefaglighed kan blive til kernerigiditet (Leonard 1998, s. 29ff.). Deltagerne kan vidensmæssigt blive blændet af deres egen forståelse, hvilket begrænser deres videns og prototypers mulighed for potentialitet og »udstråling« (jf. ovenfor). Viden bliver let »klistret« (Brown), så den ikke kan anvendes fleksibelt, ikke kan konkretiseres og transformeres – den klistrer til noget lukket og »bestemt«. Sådanne vidensformer bidrager til en »organisatorisk blindhed« (Brown): En blindhed for den sammenhæng mellem organisation og viden der kunne udvikle begge momenter af og for deltagere.

4. Alternativer: Steder, praksisfællesskaber og med-tænkning.

Hvad må den organisatoriske/vidensmæssige indsats handle om, hvis viden og organisering hænger så tæt sammen som skitseret og hvis man på børneområdet i kommunerne, og andre steder, vil udvikle organisationsformer, der skaber høj kvalitet, helhed og dialog i det faglige og tværfaglige arbejde. Artiklens pointe indtil nu er, at der må arbejdes langt mere med konkrete sammenhænge og »steder«, hvis man vil ændre på organisationen og arbejdets kvalitet m.m.

Såvel Wenger (Wenger et al. 2002) som Nonaka (Nonaka et al. 2002) har beskrevet væsentlige erfaringer med en sådan videns- og organisationsudvikling, som træder helt andre veje end dem, vi normalt møder i offentlige organisationer. Wenger fremhæver, at der må arbejdes med helt enkle og vitale forudsætninger for etablering af praksisfællesskaber – frem for hurtige adfærdsendringer, »måder at tale på« og afstukne fagmodeller. Han fremhæver, at forudsætninger for udviklingen af kreative »minipraksisfællesskaber« er oplevelser af mødesammenhænges relevans og værdi for deltagere i relation til deres daglige praksis. Der må arbejdes med fælles domæner og steder, hvor individerne kan overskride deres individuelle faglige grænser og indgå i en forbundethed, hvor der kan udveksles, improviseres og udvikles en åbenhed om teknikker og videns muligheder og begrænsninger. Ifølge Brown (Brown, Duguid 1968, s. 98) og Leonard (Leonard 1998, s. 63) er det organisatorisk set væsentligt at forskellige faglige forståelsessystemer »blandes«, og de enkelte forståelses-systemer og fagligheder udfordres gennem produktiv spænding og »kreativ gnidning«.

Shotter fremhæver, inspireret af bl.a. Wittgenstein, Bakhtin og Voloshinov, i en endnu ikke udgivet bog (Shotter 2005) en alternativ tænk-

ning: »withness thinking« til forskel fra »aboutness thinking«. Withness thinking sker i en dialogisk »real presence«, hvor der ikke søges hurtige løsninger, men hvor klarhed og sammensathed, effektivitet og dvælen ved det konkrete ikke er modsætninger. Det er muligt i møder at arbejde med beskrivelser af vanskeligheder på måder, hvor andre responderer engageret på disse, så mening undersøges. Udtryk og forslag ses som noget, der kommer før løsning; ja beskrivelser kan være løsningen, hvis de får den rigtige plads og der »dvæles« ved dem. Ud fra Shotter kan det fremhæves, at i stedet for at se viden som en opsamling af regulariteter, rækkefølger og »kernen« i problemer, og i stedet for at hver deltager leder efter eksempler på nogle almene kategorier, de »siddes med«, er der andre måder at mødes og tænke på. Måder hvor deltagerne er mere optaget af at *sammenflette beskrivelser* af, hvordan de kan gå videre, beskrivelser som er tæt på vanskelighederne og det, man mødes om. Frem for at snakke »om« noget via abstrakte begreber, må vi snakke og *se ind i og med* det der sker (ibid. s.141). Det er ikke bare »indlevelse«, men også aktivt arbejde med beskrivelser af ens eget og andres perspektiv: At se er at tænke (efter Wittgenstein).

Ifølge Shotter, og inspireret af Wittgenstein, får arbejdet med beskrivelser os til at se, hvad der gør den »livsform« mulig, som vi arbejder med, hvad der skal til for at bevæge den, og hvad de næste skridt i denne praksis er. Der opbygges derved en praksis ud fra arbejdet med beskrivelser. Det forudsætter en engageret måde at være tunet ind på andres udtryk – for ved denne rettedhed mod andres udtryk, i og med egne udtryk, opbygger man nye forståelser og »sprogspil«. *Arbejdet med udtryk og beskrivelser kommer før erkendelse og begrebsudvikling.*

Shotter er klar over, at møder og tænkning ofte er domineret af disengagerede statiske, repræsentationelle »teoretiske« forståelser. Spørgsmålet er for ham, hvordan vi bevæger os over i involverende responderende forståelser. Han fremhæver, at ord og forståelser må re-dialogiseres og bringes i kontakt med andres ord. Der må bruges nye ord, der provokerer nye ekspresive-responsive reaktioner. Nye ord må præsenteres som »frisk sæd sået på diskussionens grund« (Wittgenstein) og som »indvendig overtalende ord« (Bakhtin), der bryder med isolerede og statiske betingelser – mod kreativitet og produktivitet (ibid. s. 130).

Wenger og ikke mindst Shotter's formuleringer og beskrivelser bringer os på sporet af nye måder at omgås professionel viden, tænkning og organisering på. Men spørgsmålet for mig er, om Shotter og Wenger i deres formuleringer kommer frem til de afgørende og væsentligste forhold, der kan skabe grobund for det kreative og handlerettede tværfaglige arbejde, jeg er på jagt efter. Springer Wenger og Shotter ikke noget væsentligt ved professionalitet og professionel viden over? De abstrakte vidensformer og tendensen til at professionelle bliver i egen ekspertise, og ikke søger at overskride den i en responderende med-tænkning, er for mig at se *ikke* bare begrundet i møde-,

sprog- og kommunikationsformer. De abstrakte vidensformer og ekspertise, som Shotter vil overskride, er også former for magt og former for funktionelle praktikker, der for den professionelle sikrer, at han/hun »er noget« og kan indtage en særlig samfundsmæssig position. Især professionssociologen Abbott (Abbott 1988), men selvfølgelig også Foucault, har understreget, at det er i kraft af en professions rådighed over en abstrakt vidensform (diagnosticering, problembestemmelse, fremgangsmåder og procedurer for handling og vurdering etc.), at professionen får magt og ret til at kontrollere et videns- og opgavefelt. Sådanne abstraktioner er hele tiden i udvikling som taktiske manøvrer og svar i forhold til andre professionsgruppers forsøg på at udvide og få kontrol over feltet. Spørgsmålet er hele tiden:

How abstract is abstract enough to be a professional (Abbott 1988 s. 9).

og

The degree of abstraction necessary for survival varies with time and place in the system of professionals (ibid. s. 9).

Set i dette lys er det ikke let at komme uden om de professionelle vidensformer og traditioner. De professionelle abstrakte vidensformer og den »serialitet« og isoleret ekspertise, der kan præge møders organisering, er altså »klistret« af bestemte samfundsmæssige og konkrete professionshistoriske grunde. Både viden, magt og den professionelle selv er involveret: Vidensformer er også adgange til positioner, bevægelser og afgrænsning, og specifik organisering af praksis (møder, forløb etc.), som ikke mindst Foucault har fremhævet. Det er at springe over, hvor gærdet er lavest, at forestille sig nye måder at konstruere videns- og praksisfællesskaber på, *uden* at der tages afsæt i sådanne betingelser for arbejdet med viden og for professionalitet. Spørgsmålet må være: Hvorledes udviklingen af disse betingelser kan facilitere arbejdet med nye former for viden og professionelt samarbejde.

Marx, Foucault og Kritisk psykologi

Shotter giver os selv en anledning til at pointere, at der er andre basale betingelser på spil, når den professionelle tænkning og kreativitet skal udvikles. Han sammenligner det teoretisk, statiske, forklaringsøgende, repræsentationelle sprog i møder og samarbejde med Marx' analyser af sproget i illusioner og ideologier, som Marx foretager i »Den Tyske ideologi« (Marx 1953, 1974). Shotter (Shotter 2004 s.130 f.) refererer til et sted herfra, hvor Marx viser, hvordan »spekulativ« filosofi og teori bygger på en adskillelse mellem tanker og konkrete individer. Marx påpeger, at denne adskillelse

foretages i en filosofisk og vidensteoretisk tænkning, som har domineret opfattelsen af viden siden Descartes (og stadig gør det, hvad Shotter med rette fremhæver). Der tages i denne måde at tænke filosofisk og teoretisk afsæt i adskillelsen mellem tænkning og konkrete individer, så det kommer til at se ud, som om begreber og sproget i sig selv er bestemmende for udvikling og praksis: En teoretisk abstraktion. Shotter bruger Marx til at pointere, at tænkning og sprog må forbindes til individernes »interaktive relationer«, »konkrete omstændigheder« og udtryk (Shotter s. 130). Men Shotter benytter sig *ikke af*, at Marx går videre i sin analyse af, at teoretiske illusioner og isolerede begreber, altså den teoretiske abstraktion, og når frem til at denne abstraktion er funderet i nogle »materielle«, produktionsmæssige betingelser – som Marx benævner dem. Disse grundlæggende betingelser for tænkningens isolation fra praksis er *arbejdsdelingen mellem individerne*, hvor de gror fast i en *social virksomhed*; i en »udelukkende virksomhedskreds«⁴, som bliver dem »påtvunget« og som de ikke kan slippe ud af (Marx 1974 s. 42). Det væsentlige er, at denne arbejdsdeling hindrer bevægelighed i tænkning og aktivitet og begrænser individets greb om og forbindelse til andre individers muligheder og perspektiver som fælles muligheder. Den enkelte har i sin fastlåste virksomhed ikke bevægeligt adgang til den fælles produktion, og den fælles opgave bliver derfor noget upersonligt og pålagt.

En anden modsætning, der også skabes grundlag for, ved at individet *eksklusivt* gror fast i sin arbejdsvirksomhed er, at dets tænkning og bevidsthed kan »bilde sig ind« at være noget andet end bevidstheden knyttet til den eksisterende praksis, at bevidstheden kan fjerne sig fra praksis som et arbejde med den »rene« teori o.l. Når individet ikke kan overskue eller se sig konkret ind i den eksisterende praksis og den fælles sammenhæng, får arbejdet endvidere præg af noget »tilfældigt« og »gennemsnitligt« (ibid. s. 40), som også præger dets tænkning.

Den væsentlige betingelse for den abstraktion og illusionære magt, som Shotter forsøger at få greb om, er altså *ikke* blot en interaktiv og sproglig relationel distance mellem individerne, her de professionelle, men en *abstraktion i praksis*, en specifik afgrænsning i »ekspertisens« viden og bevægelighed, som Abbott også ovenfor berørte.

Marx peger på, at en »rigdom« i de virkelige arbejdsrelationer kan muliggøre individernes frie adgang og bevægelighed *mellem* deres virksomheder. Dette muliggør tænkningens bevægelse mod praksis:

»For filosoffer er en af de sværeste opgaver at stige ud fra tankeverdenen til den virkelige verden. ... Vi har vist at tanker og idéers selvstændiggørelse er en følge af en selvstændiggørelse af individernes personlige omstændigheder og relationer. Vi har vist at den eksklusive

---

4 Ausschliesslichen kreis der Tätigkeit (Marx 1953 s. 30)

systematiske beskæftigelse med disse tanker, hos filosoffer og ideologer, og derfor systematiseringen af disse tanker, er en konsekvens af arbejdsdelingen ... Filosoferne behøver kun at opløse deres sprog til virkelighedens sprog, hvorfra det er abstraheret, for at erkende og indse at det er den virkelige verdens fordrejede sprog, og at hverken tankerne eller sproget for sig danner et selvstændigt rige, men at de (tankerne og sproget, OVR) er det virkelige livs udtryk. (Marx 1953, s. 474, min oversæt.)

Også Foucault går i forhold til Shotter og Wenger et spadestik dybere og betoner nogle betingelser for udfoldelsen af tænkningen. Potentielt er tænkning ikke blot former for sprog og diskurs. Tænkning er

... freedom in relation to what one does, the motion by which one detaches oneself from it, establishes it as an object, and reflects on it as a problem (Foucault 1997a s. 117).

Tænkning tager udgangspunkt i vanskeligheder og problemer, og tænkning kan fokusere på mulige spørgsmål, før svar og idéproduktion (ibid. 114). Tænkning kan fungere som en frigørelse af »the act of questioning«, der kan føre til et arbejde med de betingelser, ud fra hvilke forskellige svar kan gives. Dette arbejde med betingelserne for svar kalder Foucault problematiseringer.

This development of a given into a question, this transformation of a group of obstacles and difficulties into problems to which the diverse solutions will attempt to produce a response, this is what constitute the point of problematization and the specific work of thought (ibid. s. 118).

Dette frie tankearbejde sætter ikke alle hidtidige løsninger, teorier og metoder ud af kraft, men disse *tænkes på en ny måde*, hvor der fokuseres på, hvilke spørgsmål og problematiseringer løsninger er svar på, og hvordan der kan tænkes forskelligt, »på grænsen«. Nye svar er altså ikke at springe væk fra aktuel, abstrakt og forhåndenværende viden. Nye svar udvikles ved at *overgå* denne forhåndenværende viden og erobre nye måder at stille problemet på og tænke nye handlemuligheder: At bevæge sig et skridt forud, stille spørgsmål, være eksperimenterende, skille ad – og sætte sammen igen for at arbejde med betingelserne for svar og handling. Foucault taler om *viljen til ikke at blive styret af vores viden* og modet til at gå ud over videns magt og tænke »forskelligt«. Dvs. udnytte at »the games of truth« er fyldt med muligheder og usikkerhed i de konkrete forhold mellem individer (jf. Miller 1993 s. 303 f.). Tænkning kan individuelt og sammen med andre gøres til en fremstilling af begreber, en produktion af viden om det konkrete, der

nærmer sig et kunstværk i sin sammensathed af skridt, fremgangsmåder og processer (Foucault 1997b s. 131, se også Deleuze 2006 s. 142).

Foucaults seneste arbejde med tænkning og viden betoner også, at *når* vi kommer med udspil til idéer og løsninger, *når* vi forestiller os interventioner og mulige skridt i et kreativt tankearbejde, fx et professionelt sagsarbejde, intervenserer vi også med os selv, bringer os selv i spil, sætter vores faglige og arbejdsmæssige position »fri«, skiller det vante og selvfølgelige ad med de spørgsmål og den usikkerhed, der følger af at vi må samle og finde os selv konkret igen via idéer og løsninger på de problematiseringer og vanskeligheder, der arbejdes med. At arbejde med beskrivelser, viden, løsninger alene eller sammen med andre er således også at arbejde med sig selv (Foucault 1997c).

Også Kritisk psykologi stiller skarpt på nogle grundlæggende forudsætninger for professionel tænkning. Hvor Foucault er mest optaget af mulighederne og betingelserne for individets »kraft« og muligheder i forhold til etableret viden og magtformer, og hvor fællesskabets rolle i det mindste er uklart (se dog Miller 1993 s.316 f.) ser Kritisk psykologi i høj grad på relationer mellem professionelle og deres deltagelse sammen som muligheder for at tænke kritisk, praktisk og kreativt.

Jeg har i en anden sammenhæng prøvet at sammenfatte Kritisk psykologis opfattelse af forholdet mellem tænkning og arbejdet sammen med andre (Rasmussen 2005a). Her fremhæves bl.a., at en fagpersons brug af et begreb om fx et konkret barn og dets vanskeligheder, også må ses som fagpersonens forsøg på at forstå og bruge en bestemt måde at forholde sig på i praksis. Tænkning og brug af begreber indbefatter også et forhold til en organiserende social struktur af særlige relationer til andre individer: *en handlesammenhæng* (sml. det tidligere prototype-begreb). Når en professionel kommer med en idé og et videnskabsmæssigt bidrag, »ved« og erkender den professionelle potentielt set også noget om både egen og andre professionelle personers, betydning og deltagelse i og for handlesammenhængen og de konkrete aktiviteter. En sådan tænkning er altså ikke »abstrakt« og individuel – ikke udelukkende »kognitiv« og refleksiv, men social, deltagerorienteret og praktisk samtidig.

En form for tænkning, rettet mod inddragelse af andre, udvikles imidlertid ikke af sig selv eller i kraft af individets forsøg alene. Kritisk psykologi skelner mellem optimale *kooperative relationer* og de mere begrænsede interaktive relationer (Holzkamp 1983). I kooperative relationer forholder en professionel sig fx ikke blot til den anden som en kommunikationspartner, en »rolle« eller en, man planlægger en fremtidig proces med. Den enkelte fagperson ser både på sig selv og de andre som *skabende* subjekter. Specielt erkender den ene fagperson den anden som centrum for hans/hendes aktive, kreative forholdene sig og forsøger på at forstå og skabe handlebidrag etc. Subjektivitet og intersubjektivitet, erkendelse af egen og andres skabende

praksis er tæt knyttet sammen⁵. Det betyder, at jeg ikke blot ser mig selv som et enkeltstående individ eller som centrum over for de andre. Jeg »ved« også, at de andre er centrum for deres forholdene som subjekt. Jeg er subjekt og også en »anden« for de andre, dvs. min aktivitet betyder noget for ham/hendes bidrag – og det fælles, vi begge er deltagere i. Dette »og«, denne relation er afgørende i en udvidende tænkning, som Holzkamp benævner en *kognitiv/social evne til en reflektiv perspektiv-sammenfletning*, der skaber muligheder for at udvikle såkaldte *praktiske begreber* (ibid. s. 226, s. 292 f).

Praktiske begreber omfatter væsentlige og adækvate forståelser af konkrete situationer og handlinger, udviklet sammen med andre. Disse er ikke strengt determinerende for individuel handling og intervention. Individet kan ud fra praktiske begreber selv tænke videre. Praktiske begreber er udviklet som kreativt og fælles tankearbejde i forhold til »hvad der skal gøres, hvornår og af hvem«. Individet kan her se sin egen aktivitet som en nødvendig deltagelse i forhold til en fælles komposition – og at en individuel og »kreativ« deltagelse netop er nødvendig for, at en fælles tænkning kan udvikles. Denne måde at tænke i praktiske begreber muliggøres af en *emotional vurdering* af og erfaring af, at de andre og gruppens bidrag er vigtige. Denne vurdering af de andre og gruppens relevans er en helt afgørende faglig og emotionel vurdering af samarbejdets brugbarhed og potentialitet (sml. Wenger ovenfor og senere om »adækvate begreber«).

Også kritisk psykologi ser ikke sandhed som en essentialistisk repræsentation og også kritisk psykologi er optaget af at bestemme tænkning og arbejdet med begreber som en kreativ, skabende proces. Men kritisk psykologi bidrager med at understrege, at tænkningens grundlæggende problematiserende skabende aktivitet må finde sted *i praksis*, tæt ved de vanskeligheder, der søges forstået. Tænkningen må være en udforskende, inddragende og deltagende praksis, for kun herved kan de vanskeligheder der skal arbejdes med, ses i handlesammenhænge og som relationer herindenfor. Fælles udforskning og deltagelse, muligheder for som professionel at agere og *bevæge sig tæt ved* og i relation til de berørte parter, er en forudsætning for en tænkning, der bevæger sig ud over fastlagte og »styrende« former.

Både Foucault og kritisk psykologi kan siges at opstille forudsætninger for et brud med den fastlåsende opdeling og begrænsning af den professionelle aktivitet, som vi ud fra Marx fremhævede var en basal betingelse for abstrakt og praksisfjern teoretisk tænkning. Hvor Foucault fremhæver *viljen og modet til at tænke forskelligt* og arbejde med at overgå viden – vil

---

5 Erkendelse af gensidig skabende subjektivitet er en forudsætning for den højt besungne anerkendelse. Men anerkendende tænkning udvikles ikke af sig selv som holdning eller interaktiv relation. Den har i denne artikels optik organisatoriske og videnskabsmæssige forudsætninger.

kritisk psykologi supplere med de professionelles mulige *bevægelighed og adgange* til at deltage og udforske sammenhænge, således at begreberne kan udvides og perspektiverne blive tydeligere.

Foucault fremhæver det professionelle selvs udvikling i løbet af kritisk og »forskellig« tænkning – hvor tænkning optimalt fungerer som selvpraktikker, der kan overgå styring, og muliggøre konkret og frit tankearbejde. Kritisk psykologi supplerer med, at denne frihed muliggøres af *kreativitetsskabende praksisbegreber*. Disse fremstilles i kooperativt tankearbejde over perspektivers forskellighed og sammenfletning, i praksisfællesskabers udforskende og deltagende nærhed til de handlesammenhænge, hvor der fx fremtræder vanskeligheder og problemer, der skal begribes, som grundlag for handling. *Forskningsmetoder* bliver hermed en væsentlig del af udviklingen af den professionelle tænkning i praksis.

Forskning som deltagelse.

Udforskning af *videns-skaben* i faglige og tværfaglige grupper og fora, og disse processers sammenhæng med organisering af de professionelles arbejde er næppe eksisterende – i hvert fald ikke under danske forhold. Egen og andres praksisforskning har dog været meget tæt på disse processer, men der er klart brug for en mere målrettet praksisforskning.

Et forskningsprojekt blandt psykologer i to PPR-organisationer fandt mange eksempler på de kreative og kompositoriske vidensformer denne artikel forsøger at indkredse mere teoretisk (Rasmussen 2004b, 2005b). Psykologerne beskriver her fx hvorledes de arbejder med vidt forskellige vidensformer og hvorledes de sætter forskelligheden højt, uden at der er tale om den enteneller tænkning, – eller abstrakte modstillinger af forskellige metoder og teoretiske forståelser, som er på spil i den skolastiske essentialistiske vidensopfattelse, der ofte indgår i psykologernes uddannelse og efteruddannelser.

Psykologerne beskriver, hvorledes de erkendelsesmæssigt bygger på forskellige vidensformer og metoder, men også hvorledes de samtidig prøver at komme *videre og ud over* disse, i forsøg på at udvikle mere kreative og nære beskrivelser af de relationer og de børn, de forsøger at arbejde med. Her nogle interviewuddrag:

Det er noget om at man skal være i processerne – og kunne det: ikke at være låst fast – lære at der ikke kun er en bestemt vej – og slippe teorier og improvisere lidt efter hvad situationen kræver – og så tror jeg at det er vigtigt at højne en faglig måde at forholde os på det beskrivende frem for det diagnosticerende – at undersøge ressourcer og potentialer – tidligere følte jeg at det beskrivende ikke havde status.

Jeg snakker rundt omkring – tager udgangspunkt i hvad er det for beskrivelser der ligger – og hvordan kan man forstå de beskrivelser der ligger: Hvad er det for nogle konkrete situationer og så spørger jeg til de forskellige situationer ud fra forskellige vinkler. – Jeg prøver at ryste posen lidt og sætte brikkerne sammen på en ny måde. Det er ikke mig der skal sætte dem sammen men jeg arbejder for at man i fællesskab kan opdage nogle nye måder at sætte tingene sammen på. Jeg leder efter de muligheder man ikke ser fordi man er sporet ind på en bestemt måde at tænke.

Alle har en »egen teori«. En teoretiker vil – i en afslappet situation – sige at situationer kræver forskellig viden – mennesker er complice-rede og rene teorier er ikke til gavn – de udelukker muligheder.

Jeg »tager kremen« finder det bedste. Men det skal også danne en helhed for mig. Denne helhed skabes i fællesskabet med andre der har forskellige meninger – gennem diskussion.

Det der forpurrer samarbejde og kommunikation er en forestilling om at vi skal beskytte vores interesser – så lægger man ikke kortene på bordet.

Viden kan spærre inde. Spørgsmålet er, hvordan man i praksis er psykolog.

Man får som psykolog ikke hjælp via feedback. Her har man brug for en base hvor man kan udveksle og få feedback på det man har gjort. Det får man ikke »derude«. Viden er på en måde afmagt – man er på – uden feedback.

Det er vigtigt at prøve at finde fælles forståelser i stedet for at den viden der fremlægges bliver en magt, hvor den anden side er at den anden sidder med en følelse af »uvidenhed«. En ulighed som er en joker i en samtale.

Ved møder tidligt i processen (forældre, andre parter) er der mulighed for en frisætning: en forståelse for at alle er forskellige – og der er ikke noget der er rigtigere end noget andet. Der er mulighed for at udvikle et fælles sprog. Der er mulighed for at udvikle fælles dynamik – frem for ubalancer, hvor nogen har haft adgang til »udvikling« – andre ikke.

I materialet ses, at de mest erfarne praktikere er i stand til at forholde sig til den »objektivitet«, der ofte prætenderes og er implicit i forskellige undersøgelses- og interventionsmetoder, og skabe forståelser (ofte som beskrivelser og udtryk) kreativt og praksisnært til den dialog og de relationer, arbejdet forgår i. Desuden er den såkaldte reflekterende praktiker ikke blot »reflekterende«, men også i aktiv dialog i forhold til at tilpasse, forfine og ikke mindst organisere viden og forløb. Det sker som »træk« – ud fra andres træk og helheden, man er i, som dialogorienteret brug af redskaber og udformning af egen position i forhold til problemstillinger etc.

Jeg kan ikke lade være med at komme med et par citater til fra forskningsprojektet. Først fra en psykolog, der »overgår« sin testmetode i dialog og i en ligeværdig professionalitet.

Omkring undersøgelser og formidling af resultater er det vigtigt at sige at det jeg sidder med her det er en del af det – det er ikke en endegyldig sandhed, undersøgelsen foregår i en bestemt situation hvor der kun er et barn og en voksen, settingen er sådan at der ikke er nogen ustrukturerede situationer m.m. – så det er kun en del af det og så kan jeg spørge »kan I genkende det?« – og »jeg kan forestille mig at det her påvirker ham i situationer sådan og sådan« – så må jeg få en feedback om at det kan vi genkende – eller det kan vi ikke se og så må vi prøve at SAMMEN få en hypotese om hvad der er brug for.

Når man som psykolog laver en analyse sker der det at billedet udvides, ud fra det andre siger. Og man sidder ikke med totalansvaret for hvilken viden der udvikles – de andre har også ansvar for hvilken viden ...

En væsentlig pointe fra forskningsprojektet er, at psykologerne erkender og vægter deres afhængighed af denne forskellighed, åbenhed og kreativitet. Forskellige vidensmodeller og metoder ses ikke som absolut forskellige, men som forskellige muligheder, der kan kombineres, og hvor man kan lære og udvikle egen professionalitet og kreativitet i det daglige samspil med hinanden. Her en psykolog, der ser forskellighed i faglige udtryk som en forudsætning for en sammenhængs udvikling.

Vi har en tilbøjelighed til at bruge de her metoder forskelligt i en given sag i forhold til den praksissammenhæng jeg er i – og hvem jeg skal samarbejde med – altså hvilke tangenter jeg har at spille på og hvordan de kan udvikle sig i praksissammenhængen.

Det er berigende at lære hinandens tangenter bedre at kende – at udvikle sig ud fra hvornår de andre gør som de gør – hvordan kan jeg gøre det? – hvordan kan jeg tage det med over i min praksis?

På den måde kan man få nogle flere nuancer på vores egen måde at spille på ved at blive inspireret af hinanden.

Bevægelse – og Spinoza

Marx' fremhævnelse af betydningen af en fastlåsende, udelukkende og abstrakt arbejdsdeling (se ovenfor) er for mig at se yderst frugtbar som nøgle til at arbejde med professionelles muligheder for at overskride abstrakte vidensformer og samtidig bruge deres viden, teori og ikke mindst erfaringer i retning mod og i åbenhed over for andres forsøg på at begribe og organisere. Samtidig sætter denne forståelse fokus på bevægelsesmuligheder,

positionsskift og adgange og nærhed til det, der skal erkendes. Det er en fastlåsende udelukkende position som professionel, en ubevægelighed, og en dertil forbundet opfattelse af og brug af viden, der ligger til grund for og binder den professionelle til at blive i abstrakte vidensformer og deres lukkede systematik. Hvordan opløse denne lukkedehed og »stige ud af den« (jf. Marx-citatet ovenfor) og overgå den i udviklingen af beskrivelser som det »virkelige livs udtryk«?

Nøglen hertil er for mig at se bl.a. at finde i kategorier som *bevægelse* – *bevægelighed* i det professionelle tankearbejde og de professionelle virksomheder – sammen med andre i subjektorienterede skabende kooperative forhold. Og i modet og lysten til bevægelse.

This philosophical ethos may be characterised as a limit-attitude. ... We have to move behind the outside-inside alternative; we have to be at the frontiers (Foucault 1991 s. 45).

Hvis en sådan *bevægelig professionel virksomhed og tænkning* skal realiseres er der brug for en udvikling i begreber om viden og kategorier for erkendelse. Et sådant vidensbegreb har jeg forsøgt at nærme mig andetsteds (Rasmussen 2004a, 2005b). Her udviklede jeg, ud fra den også her omtalte praksisforskning, et begreb om professionelle kategorier forankret i praksis. Det er dog først ved læsningen af filosofen Spinoza, og Ilyenkovs og Deleuzes læsning af ham, at jeg kan se et vidensbegreb for mig, hvor erkendelse og organisering ses samlet som en *praktisk proces i bevægelse* (Spinoza 1996, Ilyenkov 1977, Deleuze 1992). Herudfra er det også muligt at se emotionalitet og engagement som »praktisk« og i en stadig bevægelse, forbundet til erkendelse og organisation – og ikke som en særlig adskilt individuel forudsætning o.l. (som hos Wenger o.a., jf. ovenfor).

Spinoza opfatter erkendelse som udviklingen af *adækvate begreber*, der udformes ved individernes aktive fælles koordinerende og kompositoriske bevægelser og bestræbelser. Emotionalitet kan ikke skilles ud, men er en vigtig del af denne kompositoriske aktivitet.

Adækvate og fælles begreber er en forudsætning for en *intuitiv erkendelse*, hvor individet forstår det konkrete som en helhed af relationer *forbundet til* individets egen involvering og bevægelse i forhold til det konkrete.

Kategorien adækvate begreber betoner, at sandhed og praktisk erkendelse samtidig er virkningsfuld handling i forhold til det, vi vil forstå. Vi forsøger at tilpasse og fyldestgøre vor forståelse som en praktisk proces, hvor vi bevæger os ind i og i forhold til det, vi vil forstå. Men det gør vi først og fremmest sammen med andres erkendelsesudtryk og bevægelser, således at erkendelse bliver en stadig koordinerende, arrangerende (organiserende) og opbyggende proces, præget af improvisation og udspil: De deltagende individer lader sig bevæge (!) i forhold til hinandens udtryk, tager »stafetten« (Deleuze 2006 s. 40) fra andres beskrivelser og komponerer videre

– i forsøg på at skabe fælles arrangementer og fælles adækvate idéer tæt på det individerne er fælles om at skulle forstå og handle i forhold til, men som de hver især har forskellige muligheder for at se på. Tænkning er først og fremmest praktisk bevægelse og koordinering af bevægelse i forhold til andres bevægelser i møde og sammenhæng (Ilyenkov 1977). Erkendelse, bevægelse og organisering af individers møder ses under et:

Fornuft er bestræbelsen på at ORGANISERE MØDER på basis af erfarede enigheder og uenigheder. Fornufts-aktiviteter er virkeliggørelse af ud-tænkningen af fælles begreber og dermed den intellektuelle forståelse af de konkrete enigheder og uenigheder (Deleuze 1992. s. 280, min oversæt. og fremhævning).

Konkrete begreber repræsenterer en lighed i komposition mellem kroppe der direkte er enige – men det ud fra hver sit perspektiv (ibid. s. 276).

Spinoza opererer altså med et begreb om noget fælles og noget alment, som en begivenhed eller situation udtrykker – men på en helt anden måde end den forståelse af det almene eller generelle, vi normalt omgås. Det generelle udvindes ikke blot dialogisk eller refleksivt – eller ved at opfinde nye ord for aktiviteter. Generalisering betyder hos Spinoza »fællesgørelser« dvs. generaliserede forståelser og begreber udformes ved, at individer sammen aktiviserer at de kan blive årsag til noget fælles – og ved at de skaber noget fælles. Dette sker igen ud fra den enkeltes undersøgelse af sin egen deltagelse og aktive bevægelsesmuligheder i forhold til det, der skal forstås og gøres noget ved. Den enkelte leder efter systemer af relationer, ikke abstrakt, men ved at undersøge og bevæge sig så tæt på virkelighedens kompleksitet som muligt – så det, der er i fokus, i højere grad er beskrivelser af kæder af forløb, sekvenser, sammenhænge, forandringer end essenser og »kerner« i forløb (ibid. s. 156 ff.) Spinoza udelukker heller ikke, at individerne i deres erkendelsesforsøg går tilbage til eller tager udgangspunkt i idéer om enkelte årsager og abstrakte hypoteser som forklaringsforsøg. Det kan samle og skabe fælles opmærksomhed. Det afgørende er, at individerne »hurtigst muligt« igen går videre og bevæger sig mod mangfoldigheden af kæder af forløb og sammenhænge mellem begivenheder og vore egne muligheder i forhold hertil.

Viden er altså fremstilling af beskrivelser og begrebslige udtryk, der gengiver indblik i mangfoldighed, helheder af relationer og sekvenser af begivenheder, – frem for anvendelse af begreber »på« virkeligheden. Denne konkrete adækvate viden hænger sammen med en styrke og erkendelsesmæssig »kraft« der går tæt på mangfoldigheden (Sml. Foucault). Ud fra en forbindelse mellem erkendelse og en positiv emotionel rettethed, som er afgørende i Spinozas filosofi, kan der sammen med andre, i et engageret

samspil, skabes noget fælles – noget »vi« – ud fra den enkeltes overblik over egne muligheder og egen involvering i begivenheder – kan skabe sammen. Herved bliver adækvate begreber til som fællesgørelser – *noget fælles vi kan være årsag til*. Den højeste intuitive erkendelse, som er den enkeltes erkendelse og kreative muligheder i forhold til det, der arbejdes med, er dermed hele tiden en mulighed *oven på, ud over* den fælles undersøgelse og komposition – og *ud fra* tænkning i adækvate praktiske begreber og bevægelse i forhold til sammenhænge.

Opsummering

Denne artikel har været omkring vidt forskellige filosofiske, organisationssteoretiske o.a. inspirationskilder. Udgangspunktet og grunden til denne søgen har været et syn/en vision på professionel tænkning, der ikke umiddelbart kan relateres til de dominerende forhåndenværende faglige begreber på praksisområdet, som det traditionelt tænkes. Dette syn handlede om nødvendigheden af bevægelse, samspil og fælles komposition mellem fag og fagfolk, når de mødes konkret i praksis omkring opgaver med børn i vanskeligheder o.a. Dette syn handlede også om professionelles tænkning, når de ikke behøver at benytte forskellige dualistiske modstillinger i og for deres praksis, men kan tænke konkret og i begreber konkret knyttet til tid, deltagere og sammenhæng. Dette syn handlede endelig om nødvendigheden af at udvikle muligheder for organiseringer af det faglige, og sam-faglige arbejde, der understøtter og fremmer en sådan kreativitet og komposition, når professionelle mødes.

Jeg søgte herudfra en ny forståelse af såvel organisationer som professionel tænkning, fordi jeg mener, at den foreliggende faglige tænkning, med metoder, begreber o.l. som redskaber for udarbejdelse af handling og handleplaner, ikke tilstrækkeligt tilgodeser sådanne muligheder for samtænkning. Jeg prøvede at formulere et arbejde med viden i praksis, der såvel udnytter de forskellige fags muligheder og fokus, men også *overgår* disse i åbne bevægelser rettet mod andres tanker og udspil, således at der både skabes *fælles praktiske genstandsadækvate begreber* i samarbejdet og *individuel kreativ intuition* i den enkelte fagpersons deltagelse og tænkning – begge både som forudsætning og resultat af den fælles begrebslige praksis og det fælles arbejde med viden. Intuition og kreativitet forudsætter adækvat fælles og praksisnær tænkning og bevægelse ind i sammenhængen og omvendt, hvad især Spinoza har fremhævet.

Hvis dette arbejde med viden mellem professionelle skal vinde frem, er der – i uddannelse, praksis og forskning inden for de forskellige fag – brug for en ny opfattelse af viden, der kan danne grundlag for en udvikling »af og på grænsen« for de enkelte fag og deres praksis. Der er altså *ikke* brug for nye faglige eller tværfaglige teorier i sig selv, men først og fremmest *en*

ny praksis med viden – en ny måde at skabe og tænke begreber på i en ny videnspraksis: en ny bevægelig omgang med hinanden som professionelle personer (inklusive forskere) og hinandens professionelle viden og muligheder for at udvikle denne.

Jeg fandt altså i forskellig filosofisk og organisatorisk tænkning nøglebegreber for denne videns praksis. Men i min forskning og praksis har jeg også mange eksempler på, at denne nødvendige praksis »er der allerede« (jf. citaterne fra praktikerne) dog ofte overskygget og domineret af en traditionel videnspraksis: Men den er der!: som muligheder, der kan beskrives, dokumenteres, fremhæves, fremstilles etc. Denne beskrivelse og udvikling i praksis forudsætter intensiverede bevægelser og møder mellem forskere og praktikere!

LITTERATUR

- ABBOTT, A. (1988): *The system of professions*. Chicago: The University of Chicago press.
- ARHNE, G. (1990): *Agency and Organization. Towards an organizational theory of society*. London: Sage.
- At tale sig ind i verdenen* (2005-06) Projekt ved: Greve kommune og KVIS, projektleder Ingrid Busch.
- BROWN, J.S. & DUGUID P. (1968): *Organizing Knowledge*, I: *Canifornia Management Review*, vol. 40, no 3.
- DELEUZE, G. (2006): *Forhandlinger 1972-1990*. København: Det lille Forlag.
- DELEUZE, G. (1992): *Expressionism in Philosophy: Spinoza*. News York: Zone Books.
- FOUCAULT, M. (1991). *What is Enlightenment? I: The Foucault reader* (Ed.) Paul Rabinow. England: Penguin.
- FOUCAULT, M. (1997a): *Polemics, Politics, and Problematizations: An interview with Michel Foucault*. I: *Ethics, Subjectivity and Truth* (ed. Rabinow P.). New York: The New Press.
- FOUCAULT, M. (1997b): *Michel Foucault: An interview by Stephen Riggins* I: *Ethics, Subjectivity and Truth* (ed. Rabinow P.). New York: The New Press.
- FOUCAULT, M. (1997c): *The Ethics of the concern of the Self as a Practice of Freedom* I: *Ethics, Subjectivity and Truth*. (ed. Rabinow P.). New York: The New Press.
- HOLZKAMP, K. (1983): *Grundlegung der Psychologie*. Frankfurt: Campus.
- ILYENKOV, E. (1977): *Spinoza – Thought as an Attribute of Substance*, I: *Dialectical Logic* (Kap. 2). <http://www.marxists.org/archive/ilyenkov/works/essays/index.htm>
- KØBENHAVNS KOMMUNE (2006): *Strukturoplæg for Børn og Unge Forvaltningen*, www.kk.dk
- LEONARD, D. (1998): *Wellsprings of Knowledge. Building and sustaining the sources of innovation*. U.S. A.: Harvard Business School press.
- MARX, K. (1974): *Den tyske ideologi. Skrifter i udvalg*. Red. Witt-Hansen J. København: Rhodos.
- MARX, K. (1953): *Die deutsche Ideologie*. Bonn: Dietz.
- MILLER, J. (1993): *The Passion of Michel Foucault*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.

- NONAKA, I., TOYAMA, R. & KONNO, N. (2002): *Seci, Ba and Leadership: a Unified Model of Dynamic Knowledge Creation, I: Managing Knowledge. An Essential Reader*. Ed: Little S., Quintas P., Ray T. London: Sage Publications.
- ORLIKOWSKI, W.J. (2002): *Knowing in Practice: Enacting a Collective Capability in Distributed Organization*, I: Organization Science, Vol. 13, No 3.
- PSYKOLOGISK PÆDAGOGISK RÅDGIVNING (2005) nr. 5-6. København: Forlaget Skolepsykologi.
- RASMUSSEN, O.V. (2004a): *Videnskab i praksis – om forskning som praksisudviklingsforskning I: Nordiske Udkast, nr.1*, Syddansk Universitetsforlag.
- RASMUSSEN, O.V. (2004b): *Psykologiske kategorier i inklusiv praksis*. I: Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 5/6, København: Dansk psykologisk Forlag.
- RASMUSSEN, O.V.: (2005a): *Væren i forhold: relationer i kritisk psykologisk perspektiv*. I: *Relationer i Psykologien*, red Tom Ritchie. Værløse: Billesøe & Baltzer.
- RASMUSSEN, O.V.: (2005b): *Projekt, kategori og intuition – om psykologers praksis i PPR*. I: Psykologisk Pædagogisk Rådgivning, nr. 4. København: Dansk psykologisk Forlag.
- SARTRE, J.-P. (1969): *Eksistentialisme og Marxisme: metodeproblemet*. Haslev: Gyldendal.
- SHOTTER, J. (2004): *On the edge of Social Constructionism. »Witness«- thinking versus »aboutness«-thinking*. London: KCC Foundation.
- SPINOZA, D.B. (1996): *Etik*. Munksgaard. København: Rosinante.
- TÆNKETANKEGRUPPEN (2005-06): Arbejdsgruppe Greve Kommune: Lone Christensen, udviklingskonsulent PPR, Else-Marie Mathiesen, psykolog PPR og Lars Andersen, Forstander Familiehusene, Ole V. Rasmussen.
- TSOUKAS, H. & CHIA, R. (2002): *On organizational Becoming: Rethinking organizational Change*. I: Organization Science, vol. 13, No. 5.
- VON KROGH, G., K. ICHIJIO, I. NONAKA (2000): *Enabling knowledge creation: how to unlock the mystery of tacit knowledge and release the power of innovation*. New York: Oxford University Press.
- WENGER, E. (1999): *Communities of Practice*. USA.: Cambridge University Press.
- WENGER, E., MCDERMOTT, R., SNYDER W.H. (2002): *Cultivating Communities of Practice*. Boston: Harvard Business School Press.
- ÅRHUS KOMMUNE (2005): *Udmøntningsprojekt vedr. Magistratsafdeling for Børn og Unge*, www.detnyeårhus.dk